

ЛАРИ АЙЗЪНБЪРГ УЧЕНИЯТ И ВРЕМЕТО

Част 0 от „Емет Дъкуърт“

Превод от английски: Александър Хрусанов, 1974

chitanka.info

Съпругата ми подари нов джобен часовник с надпис върху капака и аз побързах да го покажа на стария си приятел Дъкуърт. Великият биохимик бе заврял дългия си нос в един отворен тефтер, в който бавно омастиляваше колони цифри.

— Не си ли чувал за електронноизчислителната машина? — попитах го аз.

Той не вдигна глава.

— Винаги, когато е възможно — отвърна той, — избягвам това слабоумно дете на сатаната. Особено когато става въпрос за нещо важно.

Усетих, че се разнася ароматът на нещо значително, и забравих моя часовник.

— Ново откритие? — запитах с уважение. — Нещо подобно на твоите макромолекули?

— В най-общи линии, да! — заяви Дъкуърт. Той затвори тефтера с доволна въздишка. — Можеш ли да ми отделиш няколко минути?

— Винаги съм готов да чуя някое от великите ти просветления — казах аз.

Той ме изгледа гневно.

— Ако не престанеш с отвратителното си подлизурство — изрева той, — ще те изрита оттук.

Сведох поглед.

— Ще бъда непочтителен — обещах аз.

— В такъв случай — продължи Дъкуърт, — ще ти разправа с какво се занимавам. Свързано е с времето.

— Времето — рекох замислено аз. — Звучи ми обаятелно. Често съм се замислял над привидно невъзвратимия поток на физическите явления. Задавал съм си въпроса, защо трябва да се движи само в една посока въпреки факта, че физическите уравнения разрешават положителни и отрицателни стойности за времето.

— И аз съм си задавал същия въпрос — заяви Дъкуърт.

— Освен това — продължих аз — тези явления, изглежда, се складират в паметта като поредици от усещания, които изискват количествено определение в секунди, минути и часове. При това в историческия си труд от хиляда деветстотин и пета за Специалната теория на относителността Айнщайн изтъква, че...

— За бога — прекъсна ме Дъкуърт, — искаш ли да ти разпратя или не?

Замлъкнах с неудоволствие.

— Макар да съм съгласен — каза Дъкуърт, — но сега не се интересувам от същността на времето, а от нашето усещане за време. Например бих искал да направя един много прост опит. — Той погледна часовника си. — Когато кажа „почвай“, искам да започнеш да преценяваш изтичането на шестдесет секунди.

— Щом заговорихме за часовници — рекох аз, като извадих новия си джобен часовник.

Дъкуърт сякаш не ме чу.

— Почвай! — извика той.

Започнах да преценявам изтичането на секундите. Можех да го измамя, като броя вдишванията си, но не го направих. След нескончаем период извиках:

— Време е!

— По моя часовник са изминали само четиридесет и две секунди — усмихна се Дъкуърт. — Но не се тревожи. Повечето хора се справят по-зле.

— Жена ми сигурно щеше да е по-зле — подметнах аз.

— Няма да обърна внимание на твоя мъжки шовинизъм — рече Дъкуърт. — За първи път се заинтересувах от този проблем, когато открих аномалните ефекти на една от моите спирални макромолекули. Нарекох веществото „персептрон“ и то, изглежда, засяга само онези зони на мозъчната кора, които са свързани с чувството за време.

— Подобно ли е на психоделичните наркотици?

— Напълно различно — отвърна Дъкуърт. — Например моторната дейност на пациента въобще не се засяга.

— Как откри, че персептронът засяга чувството за време?

— С труд и пот на челото — заяви Дъкуърт. — Обучих една котка да идва за храна точно през един час.

— Наистина? А как го постигна?

— Най-напред я научих да натиска един лост винаги когато иска мляко. След това котката разбра, че ще получи мляко само ако свети една лампа над лоста.

— И чакаше ли да светне лампата, преди да натисне лоста?

— В началото чакаше — усмихна се Дъкуърт, — но след това изключих светлината. Котката знаеше, че трябва да светне, и затова изчакваше известно време, преди да натисне лоста. Ако закъснее много, не получаваше мляко. Ако натиснеше лоста твърде рано, удряше я електрически ток. Накрая можеше да преценява интервала от един час с точност от пет секунди. Като се вземе предвид колко затруднен беше ти с преценката за една минута, трябва да се съгласиш, че постижението не е малко.

— Струва ми се невероятно.

— После — продължи Дъкуърт — започнах да давам на котката определени дози персептрон, като ги увеличавах постепенно. Тя почна да идва на всеки половин час, след това на всеки десет минути и накрая всяка минута.

— А ако ѝ инжектираш вода или безобидно вещество?

— Идваше на всеки час, както преди — съобщи тържествуващо Дъкуърт.

— Напълно удивително — възкликнах аз. — Опитвал ли си препаратата на хора?

— Още не — отвърна Дъкуърт. — След като се убедя, че не е токсичен, ще потърся доброволци.

— Мене няма да ме хванеш — заявих аз. — Чувството ми за време си ми харесва каквото си е.

Тези мои думи възникнаха в паметта ми, когато се изправих пред масови увреждания на собствените ми зъби. След като зъболекарят, скривайки бурната си радост при откритието на златната мина от работа, описа всичко необходимо да се направи, аз се разпаднах. Той ме увери, че всичко ще бъде безболезнено, и дори ми показа огромната игла, през която ще ми влее новокаин.

Същата вечер се прибрах в къщи и глътнах бързо една след друга три чаши уиски. Жена ми стоеше край мен с вдигнати вежди.

— Май ще е добре да скрия пишещата машина — каза тя.

— Такова дребно количество няма да ме направи алкохолик — подхвърлих аз. — Освен това съм ужасен от мъченията, които ме очакват върху стола на оня касапин.

— Всичко ще мине — успокои ме тя със спокойствието на човек, когото не го чака заболяване. — Ще видиш, че времето ще прелети.

Тази банална забележка на жена ми и смъртният страх от зъболекаря ми напомниха за персептрона на Дъкуърт. Същата вечер, след като забелязах, че в лабораторията му свети, влязох в сградата на химиците и почуках на вратата на Дъкуърт. Той, изглежда, се раздражни от шумното ми нахълтване, защото се занимаваше с някакво сложно титруване. Посочи ми стол да седна и продължи работата си. Измина един час, преди да ми обърне внимание.

— Добре — каза той най-последно. — С какво мога да ти бъда полезен? Сигурно е нещо важно, щом си останал в университета след пет часа.

— Забележката е зловна и излишна — рекох аз. — Когато се е налагало, съм работил и по двадесет и четири часа. А отговорът на грубия ти въпрос е, че се нуждая от твоята помощ. Искам малка, но ефикасна доза персептрон, достатъчна, за да ми се види единият час на зъболекарския стол само една секунда. Но ако можеш да намалиш и секундата, няма да възразявам.

Дъкуърт подсвири.

— Намаляване на чувството за време три хиляди и шестстотин пъти? Много повече, отколкото съм постигал с опитните животни.

— Отчаян съм, Дъкуърт — изплаках аз. — Готов съм да взема каквото намеря.

— Досега не съм открил неприятни странични ефекти у животните — каза Дъкуърт, като поглади замислено рядката си брадичка. — Но котката не е човек.

— Съзнавам го напълно — рекох аз — и ще поема риска.

— Има един малък проблем — подхвърли Дъкуърт. — Зная точните дози, които предизвикват описаните ефекти у котките. Но съм сигурен, че при теб резултатите ще бъдат различни.

— И какво означава това?

— Означава, че ще трябва да изпитаме най-напред няколко предварителни дози. Можем да започнем още тази вечер.

— Със спринцовка ли го слагаш? — попитах аз с уплах.

— Много си страхлив, наистина — рече Дъкуърт и прибави, — не, ще ти го дам в таблетка. Но искам да повторя това, което вече казах. Въпреки че усещането за време ще се съкрати, на страничния наблюдател моторната ти дейност ще изглежда нормална. Ще вървиш

с нормална скорост, ще говориш нормално и така нататък. Но на теб ще ти се струва, че всичко е ускорено.

— Разбирам — отвърнах аз. — Хайде да опитаме първата доза.

Размахвах ръка, докато поставих една малка таблетка под езика си. После движенията на ръката ми вече не можеха да се видят. След миг движенията отново изглеждаха нормални.

— Мина — рекох аз. — Дозата, изглежда, е била твърде малка, Дъкуърт. Ще ми трябва по-дълъг период.

— Така ли? — попита Дъкуърт. — По моя часовник ти беше под влияние на веществото в продължение на час и три четвърти.

Благодарение персептрона на Дъкуърт мъченията ми върху зъболекарския стол траяха мигновение. След това хукнах към лабораторията му. Бях готов да му целуна ръка, но знаех, че ще прибегне до насилие. Затова му предадох всичко с лирични думи. В заключение прибавих:

— Ти си създал нещо благодатно за цялото човечество, Дъкуърт. За него ще получиш трета Нобелова награда.

— Невъзможно е — отвърна той. — Нямам намерение нищо да публикувам по въпроса.

Стаята се завъртя пред очите ми.

— Да не си полудял? — извиках аз. — Персептронът е десетото чудо на света. Трябва да го дадеш на цялото човечество. Той ще помага на хората да преминават през непоносимите периоди.

Дъкуърт потръпна.

— А кой ще определи какво е непоносимо? Ако това вещество стане лесно достъпно за всички, хората ще прогарят големи периоди от живота си, за да избягват всякакви кризи. Всеки пубертетен младеж ще иска да прелети през мъчителните пъпчиви години. Всяка бременна жена ще намалява деветте си месеца. Не съм убеден, че хората трябва да се мъчат излишно, но някои затруднения са необходими и представляват съществена част от живота. Всъщност измъчването може да бъде фон, който да прави толкова радостни удоволствията.

— Увъртания — рекох аз. — Не вярвам на нито една твоя дума. Този аргумент може да се използва срещу всяка упойка, измислена от хората, и трябва да ми повярваш, че персептронът може да се превърне в най-великата упойка. Трябва да го дадеш на хората.

— Ще си помисля — каза Дъкуърт.

Не настоявах повече пред моя приятел. Минаха седмици, после месеци. Един ден Дъкуърт изчезна. Аз не се обезпокоих. Знаех, че моят приятел е склонен да се измъква, когато се налага да обмисли някой етичен въпрос. После той се появи в електронноизчислителната ми лаборатория, измъчен, блед, но с ясен поглед. Прегърнах го през рамото.

— Хубаво е, че се върна, Дъкуърт. Липсваше ми.

— Хубаво е да се върнеш.

— Къде беше? — попитах аз.

— Изследвах съвестта си — отвърна той. — Сложих в раницата един хляб, шест бутилки вино „Божоле“ и „Рубаят“.

— И до какви заключения стигна?

— Ела следобед в кабинета ми. Тогава ще ти кажа отговора.

Отидох в три часа и заварих Дъкуърт да пише нещо в един фефтер. Той остави писалката и ме погледна откровено.

— Реших да последвам съвета ти — каза той. — Макар да не съм съгласен с теб, стигнах до заключението, че съмненията ми са резултат от моята протестантска етика, махмурлук от прекален фанатизъм.

Протегнах ръка да поздравя Дъкуърт. Той се взря в нея за нескончаем период от време. Исках да го попитам какво означава това, но думите просто не можеха да се откъснат от устата ми. Сякаш след месеци чух някакви звуци да излизат от устата ми мъчително бавно. И после всичко премина. Дъкуърт, изглежда, не забеляза затруднението ми и просто разтърси ръката ми.

— Нямах ли сърце? — попитах аз.

— Какво да нямам?

— Нямах ли сърце, не ми ли съчувствуваш? Виждаш ме да стоя пред тебе, мъча се да проговоря, а ти не ми обръщаш внимание.

— Да не си откачил? Никакви затруднения не си имал.

Бях отчаян.

— Дъкуърт — рекох аз. — Сигурно си забелязал, че ти протягам ръка в продължение, както ми се стори, на месеци и се опитвам да ти кажа нещо... а не мога?

По лицето му се появи ужасен израз.

— Ела в лабораторията — покани ме той. — Искам да ти взема малко кръв.

— За какво ти е? — сопнах се аз.

— Прави каквото ти казвам и си затваряй устата — отвърна Дъкуърт.

С нежелание навих ръкава си и го оставих да вземе малка проба от жизнените ми сокове.

— А сега се разкарай, докато не те повикам — нареди Дъкуърт.

— Ти си в лошо настроение и груб — казах аз. — Вероятно си мислиш, че имаш основателни причини, но никога няма да ти го простя.

Извърнах се да си тръгна и се препънах в една бунсенова горелка, оставена нехайно върху прага. Опитвайки се да не падна, едва не си изкривих гръбнака.

— Видя ли какво направи — задъхах се аз. — Сега цели седмици ще ме боли. Дай ми малко персептрон.

— За нищо на света — рече Дъкуърт, много кротко ме изтика в коридора и затвори вратата.

В продължение на няколко седмици не се обаждаше на позвъняванията ми по телефона. Вратата на лабораторията му беше заключена и той не отговаряше на моите удари. Знаех, че изпада в странни капризни настроения, но този път бе надхвърлил всички предишни случаи. После отново се появи в лабораторията по електронноизчислителни машини.

— Нямам какво да говоря с теб — рекох аз сърдито.

— Великолепно — каза Дъкуърт. — Може би в такъв случай, за разлика от друг път, ще ме изслушаш. Направих точен анализ на кръвта ти.

Побледнях.

— Какво не е наред?

Той успокоително махна с ръка.

— Всичко е наред — обясни ми той. — И в същото време не е. Поне сега си вече добре.

— Да не съм бил болен?

— В известно отношение — отвърна той замислено. — Разбираш ли, в кръвта ти имаше следи от странно съединение. То е изненадващо подобно на персептрона, с изключение на един серен радикал, който се е залепил към него. Смятам, че това е реакцията на тялото спрямо персептрона. Изпробвах част от кръвта ти върху една от котките.

— Побесня ли?

— Не, но усещането ѝ за време така се разтегли, че едва не умря от глад.

— Разтегли ли се?

— Точно така — потвърди Дъкуърт. — При всяка доза, която човек взима, за да мине по-бързо през някоя криза, по-късно, в миг, който не може да се предскаже, образуването от тялото антиперсептрон разтегля мъчително дълго някакъв интервал от време.

Потръпнах.

— Ами ако настъпи в неприятен миг?

— Сам не бих могъл да го изразя по-добре — каза Дъкуърт.

— В такъв случай употребата на персептрон е твърде несигурна?

— Прекалено рискована — съгласи се Дъкуърт. — Представи си, че си отново на зъболекарския стол, когато се образува антиперсептрон.

Затворих очи.

— Моля те, Дъкуърт — рекох аз, — кажи ми има ли още от това вещество в кръвта ми? Може би се налага да си сложа пиявици? Или да прибягна към старомодното пуцане на кръв?

— Не смятам, че е необходимо — отвърна той. — Разпадането на антиперсептрона е много бързо.

Седнах и избърсах потъналото си в пот чело.

— Ти беше прав, Дъкуърт. Аз исках да получа нещо срещу нищо. Трябваше да зная, че нищо няма да излезе.

Но тогава ме порази внезапна мисъл. Ами ако антиперсептронът се използва за продължаване на удоволствията, като например в някои любовни мигове?

— Дъкуърт... — подех аз несигурно.

Малките му очи се взряха в мен.

— Помислих си... — продължих аз. — Просто ми дойде нещо ново наум.

Погледът на Дъкуърт пламна.

— Зная какво си помисли — каза той. — И на мен ми дойде същата мисъл. Но отговорът е категорично не. Всъщност не е ли точно това животът?

И потънали в етични размисли, ние се оттеглихме към бара на факултета да се понаквасим и с това да променим, но напълно

умерено, нашето усещане за времето.

Публикувано в списане „Наука и техника“, брой 31-32/1974 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.